

Recensies

Gielen, Pascal en Niels Van Tomme (eds.). *Aesthetic Justice: Intersecting Artistic and Moral Perspectives*. Amsterdam: Valiz, 2015, 320p. (ISBN 978-90-78088-50-9)

Aesthetic Justice vormt het veertiende luik van de *Antennae*-reeks, specifiek opgericht als verzamelplaats voor intellectuele ‘voelsprietten’ die nieuwe tendensen opvangen, oppikken en omzetten in kritische reflectie. De inleiding opent dan ook met de problematische relatie vandaag de dag tussen het statuut van theorievorming en de wetenschapspraktijk waarbij een doorgedreven aandacht voor methodologie de bovenhand schijnt te halen op individuele argumentatie en analyse. Volgens socioloog Pascal Gielen en curator Niels Van Tomme is dit niet in het minst te wijten aan een culturele context waar neutrale wetenschapsbeoefening bemoeilijkt wordt door een rechtsmodel van steeds grotere morele ambiguïteit (10-11). Dit boek wil een alternatieve denkwijze aanreiken door expliciet de kaart te trekken van de zogenoemde ‘esthetische gerechtigheid,’ wat conceptueel neerkomt op een reflectieve ruimte waarin doorheen kunst uitspraken en verdichten tot stand komen die een vorm van gerechtigheid uitdragen louter op basis van betekenisgevende processen en esthetische referentiekaders.

Deze verzameling essays is opgebouwd in drie delen: een eerste, theoretische luik getiteld “The Problem of Justice and its Aesthetic Possibilities”, waarin de reeds genoemde socio-politieke malaise aangaande de hedendaagse rechtspraak wordt gespiegeld aan de intrinsieke kracht van de verbeelding “and its powerful potential to imagine a ‘what if” (13). Het tweede, centrale luik getiteld “Justice on Stage, Justice Reframed” richt zich uitsluitend op kunstenaars die de notie van esthetische gerechtigheid als leidraad hebben genomen doorheen hun verkenning van verschillende vormen van recht, rechtspraak en gerechtigheid. In het derde en laatste deel “Justice and its Geopolitics”, tenslotte, worden theorie en (kunst)praktijk samengebracht door denkers, kunstenaars en activisten om zo te komen tot een genuanceerde(re) perceptie van gerechtigheid als niet louter meer een geopolitiek gegeven, maar een principe dat door en door

contextgebonden is – met alle conceptuele problemen van dien. Want laat de onwaarschijnlijk brede reikwijdte van een begrip als ‘context’ nu net een interdisciplinair kluwen vormen dat dermate vertakt en vergroeid is zodat eenduidige ‘verdicten’ geen spreekwoordelijke ‘rechtsgeldigheid’ kunnen hebben. Hier situeert zich dan ook meteen het primaire belang van een boek als *Aesthetic Justice*, omdat het de aandacht afleidt van het formele niveau en de louter inhoudelijke dimensie naar het betekenisgevende *proces* (pun intended).

Pascal Gielens inleidende hoofdstuk zet van meet af aan duidelijk de bakens uit: “Sequentially, justice comes after ethics and before utopia” (26). En aangezien we onmogelijk de toekomst exhaustief kunnen voorspellen, zullen zowel de *moreel* geïnspireerde wetenschaps-beoefening als de speculatieve argumentatie door kunstenaars, filosofen en andere specialisten altijd nodig blijven als tegengewicht voor technologische en technocratische excessen. Vanuit een dergelijke invalshoek blijken zowel het rechtsoordeel als het kunstwerk dan ook als louter *performatieve* stellingames die bepaalde ethische principes activeren, materialiseren en/of belichamen. Gielen merkt echter ook op dat rechtspraak en kunstenaarschap een uitgesproken politieke dimensie kunnen hebben zolang deze – paradoxaal genoeg – gearticuleerd worden in de eigen institutionele context. Wanneer echter de stap wordt gezet naar een sociale dimensie waarin feit en fictie elkaar ontmoeten, schijnt het bestaande begrippenapparaat tekort te schieten – wat meteen ook volgens Gielen verklaart waarom de meest ambitieuze denkers en kunstenaars van vandaag “[turn] to other fields such as community art or political activism” (38). Zo is ‘esthetische gerechtigheid’ dan ook vooral een kwestie van een concreet verschil te maken in een status quo door in de eerste plaats de relativiteit van de heersende orde te onderstrepen, en vervolgens het denken te emanciperen richting een actieve(re) eigen beleving.

Dit laatste vormt een mooie aanzet voor een veelbelovend boek, dat echter qua opbouw spijtig genoeg snel de mist in gaat. De volgende ‘theoretische’ hoofdstukken uit het eerste deel blinken uit in vaagheid en nogal slordig aandoende parafrasering, waardoor er niet of nauwelijks verder gebouwd wordt op de duidelijke premissen van de samenstellers. Het artikel van filosoof Gerald Raunig, dat opgebouwd is rond de ideeën van Alexander Gottlieb Baumgarten

(1714-1762), vormt hierop een opmerkelijke uitzondering. Het presenteert esthetica – “The art of thinking beautifully” (96) tegelijk als een cognitief construct en als heuristisch medium: begrijpen hoe een kunstwerk *communiceert* genereert het besef dat het denken *an sich* ‘opengebrouwen’ en gherdefinieerd kan worden gezien “the aesthetic horizon is capable of displacing, shifting, changing the logical horizon [...] into what is measureless, immeasurable, incommensurable, incommensurate, specifically as a never-ending *process*” (98 – mijn nadruk). Dit verklaart meteen ook de positie van het hoofdstuk als overgang naar het tweede, puur op praktijk gerichte gedeelte waarin voorbeelden van ‘esthetische gerechtigheid’ in zowel dans (Jérôme Bel), video (Larissa Sansour), schilderkunst (Kerry James Marshall), film (Alfredo Jaar, Rachid Bouchareb, Michael Haneke), en cabaret (Mat Fraser en Julie Atlas Muz) uitgebreid worden belicht.

Deel drie, tenslotte, tilt theorie en praktijk van het hoofdthema naar een geopolitiek niveau – in een eerste fase via het prisma van *trauma* in de post-soviet maatschappij (Viktor Misiano), waarna men een bijdrage aantreft van kunstenaar-socioloog Hakan Topal met de wel bijzonder ambitieuze titel “The Aesthetic Impossibility of Justice”, een titel die overigens Gielen en Van Tommes basispremissie achter de overkoepelende essaybundel lijkt tegen te spreken. Van tegenspraak is hier echter weinig sprake – van wartaal des te meer, want slechts zelden komt men een discours tegen in een academische publicatie waaruit zo weinig rechtlijnigheid op te maken valt dat de spreekwoordelijke kat haar al even spreekwoordelijke jongen er niet in terugvindt: van Bergson en Deleuze over een warrige inleiding tot intuïtietheorie en de Koerdische PKK naar de epistemologie van videokunst, de ethische taak van de kunstenaar en het finale besluit: “Aesthetics is the end result that actively produces intimate knowledge and contributes to the *possibility* of justice” (244 – mijn nadruk), hoewel de titel van de bijdrage dus diametraal het tegendeel belooft. Dan is een ander voorbeeld van ‘geopolitieke’ vermenging van theorie en praktijk onder het mom van ‘aesthetic justice’ als artikel veel geslaagder. Zoe Berloffs bespreking van de eigen encensering van Brechts *The Days of the Commune* (1949) in de marge van de ‘Occupy Wall Street’-beweging in New York in 2011 vormt een heldere mix van anekdotes, contextuele informatie, conceptualisering en reflexieve

terugkoppeling naar de eigen kunstpraktijk, waarin ze met name het belang van *inspiratie* benadrukt als esthetisch *legitieme* strategie die ons helpt “to understand the world in all its complexity” (273). Het ware een waardige afsluiter geweest, mocht er niet nog de bijdrage volgen van Nat Muller die de moeizaam opgebouwde goodwill van deze recensent de doodsteek gaf met de volgende vage (en grammaticaal bevreemdende) eindformulering: “aesthetic justice is exactly that, when risk is placed in the hands of the subject, of the viewer: to take position – or to refuse consciously and willingly to do so” (288). Kortom, een boeiend concept, een solide premisse, goede intenties, maar een invulling die de opzet te weinig ‘recht’ aan doet.

CHRISTOPHE COLLARD